

Lietuvos kompiuterininkų sąjunga
Kibernetinės saugos sekcija
info@ks.liks.lt , http://ks.liks.lt

Pranešimas spaudai

2015 m. Gruodžio 14 d.,
Vilnius

Kibernetinės saugos specialistai ragina atsargiau diskutuoti dėl balsavimo internetu

Santrauka:

Atkakliai atsinaujinančios diskusijos dėl balsavimo internetu glumina kibernetinės saugos specialistus. Jose beveik nedalyvauja nepriklausomos rinkimų stebėtojų, kibernetinio saugumo, teisininkų ir kitos organizacijos. Siūlomi sprendimai neatspindi pažangiausių pasaulio šalių ir įžymiausių specialistų patirties bei rekomendacijų, nepakankamai paskaičiuotos galimos finansinės, teisinės ir politinės investicijos rizikos.

Jaunai ir trapijai Lietuvos demokratijai, geopolitinių ir kibernetinių grėsmių laikmetyje, ko gero, žymiai svarbiau saugumas nei patogumas. Kviečiame būti labiau atsakingais nei pernelyg optimistiškai moderniais piliečiais, nevengti kritiškos diskusijos ir tik visoms suinteresuotoms šalims perpratus šį „Gordijaus mazgą“ imtis jį svarstyti įstatymų lygmeniu.

Keletas pastebėjimų apie pastarųjų kelerių metų įstatymo svarstymus:

1. Balsavimo internetu debatuose **nedalyvauja** svarbiausia grandis – skirtingų organizacijų **rinkimų stebėtojai**. Per įprastinius rinkimus jų būna apie 30 tūkstančių, jie yra pagrindinis sąžiningų rinkimų garantas. **Kviečiame įtraukti** į diskusiją **skaitlingą būrį** įvairių organizacijų **stebėtojų**.

Tikėtina, kad nacionalinės ar tarptautinės kompiuterių sistemos yra tūkstančius kartų sudėtingesnės nei popierius ir pieštukas, todėl sąžiningi rinkimų stebėtojai niekaip nesugebės užtikrinti laisvų ir sąžiningų rinkimų net ir geriausių norų turėdami.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tikėjimosi ir pasiklovimo tokiuose pamatiniuose demokratijos procesuose būti negali. Dauguma demokratiškos šalies piliečių turi turėti teisę ir galimybę įsitikinti, kad rinkimai vyks laisvai ir sąžiningai, net jei geriausi kompiuterių specialistai lieptų jais pačiais ir jų sistemomis tiesiog akiai pasitikėti.

2. Vis sudėtingėjančias kibernetines rizikas vertina žurnalistai ir balsavimo idėjų entuziastai, o nepriklausomi **kompiuterių saugumo specialistai** į tokias diskusijas **kviečiami labai retai**. Kodėl? Tai ypač sunku suprasti, nes kibernetinis saugumas pasaulyje tapo toks svarbus, kad galingiausiose šalyse įkurta atskira „kibernetinio saugumo“ pajėgų rūšis šalia senųjų: sausumos, jūros, oro ir kosmoso.

Kibernetinis saugumas tampa aštriausiais intelekto karais – galingiausios valstybės baiminasi, kad jos nepastebi įsilaužėlių savo sistemose, taip pat, kaip jų kibernetiniai kariūnai lieka nepastebėti svarbiausiose priešiškausių valstybių sistemose. Atkreiptume dėmesį, kad visa tai nauja paradigma - vyksta žmonijai neregėtai sudėtingi procesai, kuriuos, kaip rodo žymių kompanijų prognozės, neišvengiamai vainikuos vis dažniau aptariamas dirbtinio intelekto sukūrimas.

2014 m. KAM atstovas Rimas Ališauskas spaudai dėstė: „*Akivaizdu, kad neturime ir neturėsime pajėgumų vieni sulaikyti didesnės kibernetinės krizės arba sudėtingų kibernetinių atakų atveju, (...) todėl turime plėtoti savo nacionalinius pajėgumus, ir taip pat ryšius su partneriais, tiek NATO, tiek Europos Sąjungos lygmeniu, tiek dvišaliu lygmeniu*“ (žr. <http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/42275>).

Klausimas: kaip visa tai dera paprastumo reikalaujantiame pagrindiniame demokratijos procese – rinkimuose? Ar tikrai piliečiai jau pasirenge patikėti savo balsą kompiuterių specialistams ar net užsienio ekspertams?

Į diskusijas **raginame įtraukti** įvairių organizacijų **nepriklausomus kibernetinio saugumo specialistus**.

3. Balsavimo internetu nacionaliniu mastu idėja aptariama **neatnaujinus mokliškai pagrįstos galimybių studijos**. 2008 m. prof. Ainės Ramonaitės parengtos „Elektroninio balsavimo galimybių studijos“ išvadose rekomenduojama tokio balsavimo neįvesti, jį atidėti arba naudoti tik išimtiniais atvejais.

Palyginimui - galima rengti įstatymą dėl naudingų iškasenų Mėnulyje. Taip, kai kurios šalys svarsto tokias galimybes. Tikslumo dėlei - vien į Mėnulį sėkmingų robotizuotų misijų įvyko žymiai daugiau nei nacionalinių balsavimų internetu.

Kaip be tikslesnių apsvaistymų, naudos ir išlaidų paskaičiavimų nuspręsimas ar tai tinka ir Lietuvai? Bet kokia investicija turi nešti grąžą ar efektyvumo didinimą - naudą vienaip ar kitaip paskaičiuojamą finansiniais instrumentais. Valstybiniai IT projektai dažnai yra labai brangūs, sunkiai prižiūrimi, nesutelpantys į pradinis biudžetus ar net atnešantys nuostolius. Tai galėtų būti tiksliau paskaičiuojama.

Girdimi nerimą keliantys siūlymai dėl slapto balsavimo naikinimo, neadekvatūs „pabandymo“ siūlymai ar net palyginimai su e-bankininkyste.

Prieš pradėdant profesionalią diskusiją **į tokius klausimus galėtų atsakyti** mišri, geriausios reputacijos **nepriklausoma mokslininkų bei teisininkų grupė**, įvertinanti tiek teisinius, tiek techninius ir socialinius aspektus. Deja, siūlomai balsavimo idėjai nėra atnaujinta ar patobulinta tokia studija. Joje turėtų būti numatyti moksliniai metodai, labai konkrečiai aprašantys, kaip rinkimų rezultatai būtų apsaugoti, kokiais standartais remiantis ir kokiomis demokratijos procedūromis vadovaujantis **rinkimų procesas būtų ne mažiau laisvas ir saugus**, nei yra dabar.

4. Prašome atkreipti dėmesį ir į **žinomiausių universitetų**, pvz., Oksfordo, Kembridžo, Masačiūsetso, Berklio, kibernetinio **saugumo profesorių** Iano Brauno, Roso Anderseno, Ronaldo Rivesto, Barbaros Simons lengvai internete randamas rekomendacijas neskubėti įdiegti balsavimą internetu.

Tokios pat rekomendacijas viešai skelbia **žinomiausias saugumo specialistas pasaulyje** – Briusas Šneieris, vienos **geriausių antivirusinių** programų „Kaspersky“ vyresnysis tyrinėtojas Davidas Emas, „GNU/Linux“ ir **laisvosios programinės įrangos fondo pradininkas** Ričardas Stalmanas, **Vikipedijos įkūrėjas** Džimis Veilsas ir kiti.

5. Pabrėžtina, kad **jokia kita šalis, išskyrus Estiją**, nacionaliniu mastu tokios balsavimo sistemos įdiegusi neturi: nei mažos ir gerai išsivysčiusios šalys, kaip, pvz., Šveicarija, nei galingiausios interneto ir kompiuterių kūrėjos, tokios, kaip Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Amerikos Valstijos. Taip pat visiškai neaišku, kada jos imsis tokius sprendimus įgyvendinti nacionaliniu mastu.

Vokietijos Konstitucinis teismas yra nusprendęs, kad **elektroninis balsavimas yra anti-konstitucinis**, nes nėra patikrinamas paprastų piliečių. O kai kurios kitos šalys (pvz. Norvegija, Airija) **išleido ne vieną dešimtį milijonų** eurų projektuodamos tokias sistemas **ir jų atsisakė** dėl įvairių šiuose punktuose minimų priežasčių.

6. Žiniasklaidoje **tiražuojami** galimai **ne visai etiški apklausų duomenys**, kuriuose atsispindi tik rinkėjo teisės ar pageidavimai be pareigų ar pavojų. Paprastiems žmonėms užduodamas privilegiją žadantis klausimas („Ar pritariate balsavimui internetu?“), kuris dėl ypač sudėtingo techninio, organizacinio turinio, dėl abejones keliančio patikimumo šiuo metu piliečiams pateikiama tik vienoje nedidelėje eksperimentuojančioje pasaulio šalyje – Estijoje. Tai galima palyginti su apklausa dėl greitosios paskolos, apklausiamajam visiškai nesuprantant galimų neigiamų tokios operacijos pusių.
7. Svarstymuose pastebimas tiesioginis ir netiesioginis **interesų konfliktas**, pavyzdžiui kuomet **VRK narys**, aktyviai agituojantis už balsavimą internetu, o kartu **dirba ir tokio balsavimo technologiją kuriančioje tarptautinėje bendrovėje** (žr. <http://www.udris.lt/geras/wp-content/uploads/2015/09/1-2.pdf>).

Kviečiame kiekvieną Jūsų pasvarstyti ir paskaičiuoti, ar užsitęsios ir nekokybiškos diskusijos šiuo klausimu Lietuvai nepadarė daugiau žalos nei naudos? Per 10 metų išleista nemažai finansinių ir žmogiškųjų resursų iki galo neapibrėžtomis konsultacijoms ir eksperimentams. Galbūt daugybė žmonių ir organizacijų šiek tiek klaidingai pastūmėti ir paveikti šiuo klausimu negali užsiimti kitomis, mažiau žalos Lietuvai atnešančiomis naujovėmis ir kūryba. Ar nevertėtų sekti Vokietijos precedentu ir galbūt įstatymiškai pažaboti tokius atkaklius demokratijos silpninimo siūlymus, neužkertant kelio pažangai, bet užtikrinant, kad sudėtingi įstatymo projektai šiuo klausimu būtų pateikiami tik su platesniu nepriklausomų organizacijų ir ekspertų pritarimu.

Andrius Kasparavičius, Lietuvos kompiuterininkų sąjungos Kibernetinės saugos sekcijos vadovas, tel.: +370 687 256 30

Mykolas Okulič Kazarinas, „Atviras Kodas Lietuvai“, vadovas, tel.: +370 698 511 44

Mudrikas Dadašovas, „Skaitmeninio Sertifikavimo Centras“, vadovas, tel.: +370 699 26 662

Skirmantas Tumelis, tinklaraštininkas, Vilniaus tarybos narys, LRLS narys, IT analitikas, tel.: +370 679 987 74

Ričardas Savukynas, tinklaraštininkas, IT specialistas, +370 685 19120

Donatas Šimelis, www.lietuva2.lt kūrėjas, programinių sprendimų architektas, tel.: +370 640 254 71